

nítése. S közben megkezdődött a munkásság lefegyverzése és a munkástanácsok felszámolása, vagyis az egyetlen olyan társadalmi osztály elerőtlenítése, amely szükség esetén útját állhatná az ellenforradalom próbálkozásainak...

Lehetséges persze – merül fel bennem most, tizenegy napi töprengés, önmagammal s magamban másokkal is folytatott viták sora után esszém végére érkezve –, hogy ez a kérdés jó időre elveszítette jelentőségét. Hiszen a forradalom első felvonása lezárult, még mielőtt a forradalom átlépett volna fejlődésének második szakaszába. S addig a második felvonás nem kezdődhetik meg, amíg a szovjet hadsereg el nem hagyja Magyarországot. Ennek kiharcolására pedig egymagunkban nincs elég erőnk... De hát hihetjük-e, hogy a szovjet megszállás örökké fog tartani? Hihetjük-e, hogy a szovjet nép sokáig tűri, amit más népek elnyomására nevében elkövetnek? Én nem tudom elhinni, hogy a történelemben új korszakot nyitó 1917-i forradalom harcosainak fiával az utolsó évtizedek el bírták volna feledtetni Lenin tanítását s apáik emlékét. Ezért hiszem, hogy a forradalom első felvonásának a vége még nem azonos a dráma egészének a befejezésével. S ezért vallom, hogy az igazi kommunistáknak nem szabad többé késlekedniök a forradalom hadállásainak erősítésében. Mert a következő felvonások csak ebben az esetben mutathatják meg a világnak, hogy a magyar nép mégsem a bukott forradalmak népe.

Békés Csaba

DEMOKRATIKUS ESZMÉK ÉS NAGYHATALMI ÉRDEKEK

**Egy megvalósulatlan amerikai javaslat
az 1956-os magyar forradalom megsegítésére**

1956. november 4. után nemcsak a magyar, hanem a nyugati közvélemény jelentős része sem tudta megérteni, miként történhetett meg, hogy az az amerikai kormány, amely hosszú évek óta a kelet-európai népek felszabadítását hirdette, a válság idején végül semmilyen segítséget sem nyújtott a magyar forradalomnak. Sőt, amint az a nyolcvanas évek során kutathatóvá vált nyugati diplomáciai források tanulmányozása alapján egyértelműen megállapítható, a kritikus november eleji napokban (november 1–3. között) a közel-keleti válság rendezésében való lényegesen nagyobb érdekeltségük miatt az amerikaiak kifejezetten akadályozták, késleltették az ENSZ-ben a magyar kérdéssel kapcsolatos határozathozatali folyamatot.¹

Az amerikai politika korabeli és későbbi bírálói egyaránt tudomásul vették azt a kormányzati érvelést, hogy bármilyen nyugati katonai beavatkozás minden bizonnyal a Szovjetunióval való fegyveres konfliktus és a termonukleáris eszközökkel megvívott világháború veszélyét rejti magában, ami a kelet-európai népek megsegítése helyett azok teljes pusztulásával végződhet. Az is kétségtelen, hogy az Eisenhower-adminisztr-

ráció egyéb beavatkozási lehetőségei is rendkívül korlátozottak voltak, mivel a szovjet vezetés korábban már több alkalommal határozottan elzárkózott az úgynevezett csatlós államok státusának megvitatásától. Az Anglia és Franciaország részvételével október végén kirobbant közel-keleti fegyveres konfliktus tovább csökkentette az amerikai vezetés politikai mozgásterét Kelet-Európa vonatkozásában.

Mindezzel együtt máig is sokan úgy gondolják – a szerzővel együtt –, hogy az Egyesült Államok vezetői a magyar forradalom megsegítésére még azt a kevés számú lehetőséget sem ragadták meg, amely, ha nem kecsegtetett is feltétlenül eredménnyel, de legalább elvi esélyt teremthetett volna a második szovjet intervenció megakadályozására és így a forradalom konszolidálására. Alapvetően háromféle, több-kevesebb realitáselemet tartalmazó politikai kezdeményezés elmulasztását kéri számon az amerikai vezetésen: 1. közvetlen amerikai–szovjet tárgyalások kezdeményezését; 2. ENSZ-megfigyelő bizottság Magyarországra küldését november 1–3. között; 3. olyan javaslat megtételét, amelynek értelmében, ha a Szovjetunió kivonja csapatait Magyarországról, cserébe az Egyesült Államok is kivonja Nyugat-Európában állomásozó csapatainak egy részét.

Az amerikai diplomáciai okmánytár kelet-európai kötetének² megjelenése óta tudjuk, hogy a magyar forradalom idején az első két javaslat valamilyen formában felmerült ugyan a döntéshozatali mechanizmus különböző szintjein, ám ezek a legfelső vezetésig vagy el sem jutottak, vagy pedig éppen ott véreztek el. De a harmadik s egyben a világpolitikai realitásokkal leginkább számoló javaslattal kapcsolatban – hiszen ebben benne foglaltatott a valamit valamiért örök érvényű elve – a legutóbbi időkig semmi sem utalt arra, hogy az az 1956. októberi–novemberi válságos napokban az amerikai politikában megfontolás tárgyát képezte volna.

Az itt közölt dokumentum éppen egy ilyen javaslatot tartalmaz. A memorandumot Harold E. Stassen, az elnök leszerelési tanácsadója készítette 1956. október 29-én, az irat eredeti példánya az Eisenhower Library anyagában található.³ Stassen indítványa szerint Hammarskjöld ENSZ-főtákar vagy Tito közvetítésével, esetleg közvetlen kapcsolatteremtés útján fel kellene ajánlani a szovjeteknek, hogy amennyiben visszavonják csapataikat Magyarországról határaik mögé, akkor az Egyesült Államok és Nagy-Britannia közösen csökkentenék Nyugat-Európában állomásozó csapataik létszámát, mégpedig megközelítően annyi fővel, ahány szovjet katona október 23. előtt Magyarországon tartózkodott. Egyidejűleg közölni kellene, hogy az amerikai vezetés beleegyezne abba, hogy Magyarország Ausztriához hasonló semleges státust kapjon, vagyis az országban nem lennének amerikai csapatok és támaszpontok, és az ország nem lenne tagja a NATO-nak. A javaslatnak azonban előzményei voltak.

Az 1956. októberi lengyelországi s különösen a magyarországi fejlemények meglepetésként érték az amerikai kormányt, annak ellenére, hogy a két országban végbement politikai változásokról meglehetősen jól voltak tájékozva. Egy esetleges amerikai fegyveres beavatkozás gondolatától John Foster Dulles külügyminiszter már a lengyel eseményekkel kapcsolatban a legszélesebb nyilvánosság előtt egyértelműen elhatárolta magát, még ha ez az információ magukhoz az érintettekhez nem jutott is el. Dulles október 21-én a SZEMTŐL SZEMBEN A NEMZETTEL című politikai televíziós műsorban egy kérdésre válaszolva kijelentette, hogy az Egyesült Államok akkor sem küldene csapatokat Lengyelországba, ha ott a szovjetek fegyveres beavatkozására kerülne sor. Lehet, hogy ez a kijelentés meglepetést okozott azoknak, akik komolyan vették az Eisenhower-adminisztráció évek óta hirdetett úgynevezett *felszabadítási politikáját*, a beava-

tottak azonban tisztában voltak azzal, hogy az valójában sokkal inkább a korábbi, Truman elnök nevéhez fűződő, a világban a kommunista terjeszkedés *feltartóztatását* célzó politika folytatásának tekinthető. A kelet-európai népek felszabadítására vagy még inkább reménybeli *felszabadulására* való utalások ugyan ezekben az években rendszeresen szerepeltek a vezető politikusok beszédeiben, azt azonban, hogy ez miként fog megtörténni, sohasem tisztázták. A korszak amerikai dokumentumainak vizsgálata alapján annyi bizonyos, hogy a csatlós országok fegyveres felszabadítására, legálábbis a politikai döntéshozatali mechanizmus legfelső szintjén, nem készültek tervek.

A lengyelországi fejleményeket az amerikai kormány ezért rendkívül pozitívan értékelte, hiszen ott anélkül mentek végbe fontos politikai változások, hogy azért az Egyesült Államoknak bármit is tennie kellett volna. Ráadásul minden korábbi félelem ellenére az országban nem került sor szovjet katonai beavatkozásra, és az új varsói vezetést végül a Szovjetunió is elfogadta.

Annál nagyobb lett Washingtonban a zavarodottság a magyarországi fegyveres felkelés hírére. Ilyen valószínűtlen esetre ugyanis az amerikai kormánynak semmiféle koncepciója, a követendő taktikát tartalmazó forgatókönyve nem volt. Az Eisenhower-adminisztrációnak ekkor kellett szembesülnie azzal, hogy a Kelet-Európába irányuló masszív felszabadítási propaganda – igaz, meglehetősen homályos – ígéretei ellenére egy szovjetellenes felkelés esetén az Egyesült Államoknak, a világ legerősebb katonai hatalmának valójában mennyire korlátozottak a lehetőségei a beavatkozásra. Amerika tekintélye miatt azonban rendkívül fontos volt, hogy a világ közvéleménye mindebből minél kevesebbet érzékeljen: ezért Dulles külügyminiszter már október 24-én felvetette Eisenhower elnöknek, hogy a magyarországi szovjet beavatkozás ügyét az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé kellene terjeszteni. (Ez később meg is történt, amikor a három nyugati nagyhatalom kérésére a Tanács október 28-án napirendre tűzte a kérdést.)⁴

A magyarországi (és lengyelországi) helyzet szakértőkkel együtt történő megvitatására első ízben a Nemzetbiztonsági Tanács október 26-i soros ülésén került sor a szokásos általános világpolitikai tájékoztató keretében.⁵ A megbeszélésen Allan Dulles, a CIA igazgatója adott tájékoztatót a kelet-európai fejleményekről, a tekintetben azonban, hogy mindezek után az Egyesült Államoknak mit kellene tennie, a résztvevők között általános tanácstalanság uralkodott. Egyértelmű volt, hogy katonai beavatkozásról nem lehet szó, de az is nyilvánvaló volt, hogy a lehetséges politikai lépések köre a Biztonsági Tanács tervezett összehívásával még nem merült ki. Sajátos módon sem a felszabadítási politika fő ideológusaként számon tartott külügyminiszter, sem testvére, a kommunista országokkal kapcsolatos propagandáért és felforgató tevékenységért felelős CIA-főnök, sem maga az elnök nem voltak bővében használható ötleteknek. Az ülés egyetlen résztvevője, aki konstruktív javaslatokkal állt elő, s ezzel rögtön a megbeszélés második felének főszereplőjévé vált, Harold E. Stassen, az elnök leszerelési tanácsadója volt. Először azt vetette fel, hogy az események súlya miatt a Nemzetbiztonsági Tanácsnak egy kizárólag ezzel a céllal összehívott külön ülésen kellene megvitatnia a lengyelországi és a magyarországi helyzetet. Eisenhower ezt azzal hátrította el, hogy előbb a Tanács Tervező Bizottsága készítsen alapos elemzést ebben a témakörben, és később azt vitassák meg. Stassen ezután azt javasolta, hogy egy Zsukovhoz eljuttatott üzenet révén biztosítani kellene a szovjeteket arról, hogy amennyiben a csatlós országok elnyernék szabadságukat, ez semmiképp sem veszélyeztetné

a Szovjetunió biztonságát, mivel egy ilyen helyzet nem ösztönözné a nyugati hatalmakat a Szovjetunió elleni katonai lépésekre. Az elnök ezt a javaslatot sem találta meg-alapozottnak, és arra hivatkozott, hogy a szovjetek szerint nem tartanak komolyan nyugati támadástól.

Stassen azonban nem adta fel. Még aznap délután felkereste Dulles külügyminisztert, és előadta neki terve továbbfejlesztett változatát. E szerint diplomáciai úton vagy Tito közvetítésével tudatni kellene a szovjetekkel, hogy az Egyesült Államok elfogadná, ha a csatlós államok Ausztriához hasonló semleges státust kapnának. Dulles, aki az el nem kötelezett államok mozgalmával szembeni eredendő ellenszenv miatt amúgy sem rajongott a semlegesség gondolataért, kifejtette, hogy nem tartja jónak az ötletet, mert ha ezt a szovjetek nyilvánosságra hozzák, úgy tűnhet, hogy az Egyesült Államok a felkelők háta mögött egyezkedik az oroszokkal. Egyébként sem lenne szerencsés, ha úgy tűnne, hogy az amerikai vezetés távlatilag megelégszik azzal, hogy ezeknek az országoknak a függetlenségét is olyan kötöttségek korlátozzák, mint amilyenek Ausztria semlegességéből következnek.⁶

Stassen azonban semmit sem bízott a véletlenre; (valószínűleg rögtön a Dullesszal való találkozó után) levelet írt az elnöknek, amelyben a semlegességen kívül egy újabb elemet is bevetett. A szovjetek úgy érezhetik – írta a tanácsadó –, hogy ha Magyarországot elveszítik, az országot az Egyesült Államok beviszi a NATO-ba, és ez a szovjetek szemében saját biztonságuk szempontjából rendkívül nagy veszélyt jelent. Ezért ki kellene jelenteni, hajlandók vagyunk beleegyezni abba, hogy Magyarország Ausztriához hasonló státust kapjon, és ne legyen tagja a NATO-nak.⁷

Stassen kitartása meghozta gyümölcsét: Eisenhower nem sokkal később felhívta a külügyminisztert, és közölte: jó lenne, ha Dulles másnap, az elnökválasztási kampány keretében Dallasban tartandó beszédében kijelentené, hogy az Egyesült Államok nem kívánja a NATO-ba bevonni és katonai szövetségesévé tenni a kelet-európai csatlós államokat, mindössze azt reméli, hogy ezek az országok Ausztriához hasonló státust kaphatnak.⁸ Dulles, aki nem számított rá, hogy Stassen ilyen hamar meggyőzi Eisenhowert, előbb jelezte, hogy ez rendkívül nehéz probléma, amit alaposan át kell gondolni, de azután hamarosan visszahívta az elnököt, és egyeztetette vele az időközben kidolgozott szövegjavaslatot. Ez tartalmazta a NATO-ra való utalást, de a semlegesség elfogadására tett ígéretet Dullesnek végül sikerült elszabotálnia.⁹ Sőt az amerikai külügyminiszter 1956. október 27-én Dallasban elhangzott beszédének végleges szövegéből még a NATO tételes említése is kimaradt, és a beszéd azóta híressé vált mondatá így szólt: „*Mi nem tekintjük ezeket a nemzeteket potenciális katonai szövetségeseinknek.*”¹⁰

Stassen javaslatának ez az alaposan módosított változata azonban a szovjetek megnyugtására irányuló eredeti célkitűzésnek már egyáltalán nem felelt meg, vagy paradox módon túlságosan is megfelelt. Amíg ugyanis az eredeti elképzelés csupán a Szovjetunió biztonsági érdekeinek tudomásulvételét tartotta szem előtt, és végső soron ezen keresztül próbált meg engedményeket elérni, az átdolgozott változat kifejezetten *defenzív* jellegű volt, és nem volt nehéz azt a szovjeteknek úgy értelmezni, hogy ezek szerint az Egyesült Államok nem fog semmit sem tenni ezen országok függetlenségének megvédése érdekében. Márpedig az amerikai vezetés gondoskodott arról, hogy az üzenet biztosan eljusson a címzetthez: október 28-án a Biztonsági Tanács ülésén Henry Cabot Lodge, az Egyesült Államok ENSZ-képviselője idézte Dulles beszédének a csatlós államokra vonatkozó passzusát, 29-én Charles Bohlen moszkvai amerikai nagykövét kapott utasítást, hogy bizalmasan hívja fel a szovjet vezetők, köztük

Zsukov figyelmét a beszédre, október 31-én pedig egy televíziós beszédben maga Eisenhower elnök ismételte meg az idézett varázsigét.

Stassen azon kevés amerikai politikusok közé tartozott, akik komolyan segíteni próbálták a magyar forradalomnak. Valószínűleg hamar rájött, hogy javaslata, illetve annak kormánypolitika szintjére emelkedett változata könnyen az eredetivel ellenkező hatást válthat ki. Ekkor írta meg az itt közölt feljegyzést, azt remélve, hogy a terv, a beépített racionális érdekeltségi elemek következtében saját kormánya és a Szovjetunió számára is elfogadható lesz. Az elérhető források alapján nem tudjuk pontosan, mi lett a javaslat sorsa, annyi azonban bizonyos, hogy a Nemzetbiztonsági Tanács Tervező Bizottsága által a lengyelországi és a magyarországi helyzetet elemző és a követendő politikát felvázoló október 31-én elkészült dokumentumban szerepelt egy ugyanilyen javaslat, így nagyon valószínű, hogy az Stassen feljegyzésének eredményeképpen került be az előterjesztésbe.¹¹

Stassennek és a magyar forradalomnak azonban megint nem volt szerencséje. A Nemzetbiztonsági Tanács november 1-jei ülésén, ahol a terv szerint a fő napirendi pont ennek a dokumentumnak a megvitatása lett volna, Eisenhower elnök – Dulles kezdeményezésére – úgy döntött, hogy az október 29-én fegyveres konfliktusba torkollott szuezi válság miatt a kelet-európai fejlemények tárgyalását későbbi időpontra halasztják, és a megbeszélést teljes egészében a közel-keleti helyzetnek szentelik.¹² Így is történt, és az amerikai vezetés ezt követően egészen a november 4-i második szovjet intervenció időpontjáig nem is volt hajlandó érdemben foglalkozni a magyarországi eseményekkel.

Természetesen egyáltalán nem biztos, hogy amennyiben a vitát nem napolják el, Stassen (illetve most már a Tervező Bizottság) javaslata a Nemzetbiztonsági Tanácsban „átment” volna. Tény, hogy a katonai lobby ellenezte a tervet, de tudjuk, hogy Eisenhower sem volt híve annak, hogy csökkentsék az Európában állomásozó amerikai csapatok létszámát. Az Egyesült Államok számára Európában valójában egyedül a német kérdésnek volt igazi jelentősége, ám ezen a területen nem sok remény ígérkezett arra, hogy meg tudnak egyezni a szovjetekkel. Arról nem is beszélve, hogy a Szovjetuniónak megérte volna-e az üzlet: néhány tizezer Nyugat-Európából távozó amerikai katona ellenében lemondani egy vele határos, stratégiaileg fontos országról.

Harold Stassen javaslata a nyugati világ azon polgárainak erőfeszítései közé tartozott, akik előtt (még) nem vált világossá, hogy a nyugati demokráciák politikai, társadalmi önképét, bár hangsúlyozottan egységes elveket, homogeneitást sugall, a politikai gyakorlatot két egymástól elkülönülő törekvés osztja meg. Míg belső világában, saját társadalmának életében többé-kevésbé megfelelni igyekszik a modern humánus-demokratikus célkitűzéseknek, eszményeknek és eszméknek, addig a külpolitikai megfontolásokat szinte kizárólag a kisebb vagy nagyobb törzsi érdekek határozzák meg. (Bibó István megfogalmazása szerint: „Amilyen óriási perspektívát nyit meg a demokratikus eszmevilág az államok belső életében, olyan messze van attól, hogy a nemzetek egymás közti viszonyát is hasonló mértékben humanizálni tudja.”)¹³

A nyugati demokráciák azonban a nyilvánosság számára kialakított imázsukban – természetesen a társadalmi nyilvánosság igényét, annak saját magáról alkotott önképét nagyon is figyelembe véve – nem érzékeltetik ezt a kettősséget, minek következtében mindig vannak olyanok, akik a politikai realitás helyett az általános, mindent átfogni látszó demokratikus önképpel számolnak, vagyis azt veszik komolyan. Különösen így van ez válsághelyzetekben, ahogyan 1956-ban is így volt.

Ákik elhitték, hogy a nagyhatalmi érdekeket az általános demokratikus elvekkel össze lehet hangolni, azok a – részben – maguk alkotta illúziók áldozatai voltak, és a valóság és a politikai imázs közé szorulva vívták reménytelen harcukat. Ide tartozott, néhány szkeptikus kivételével, az egész kelet-európai régió (s talán tartozik ma is), de a nyugati világból is sokan, például a budapesti nyugati követségeknél azok a diplomatai, akik a helyszíni tapasztalatok hatására lényegesen konstruktívabb lépésekre biztatták kormányaikat, mint amilyeneket azok a világpolitikai realitások figyelembevételével hajlandók voltak megtenni. A „megtévesztettek” közé tartoztak a CIA egyes vezetői is, mint például Frank Wisner, aki hosszú évek óta várta, hogy tevélegesen is elősegítse a kelet-európai népek felszabadítását.

Harold Stassen esete annyiban sajátos, hogy ő mint az elnök leszerelési tanácsadója, tisztában volt a nemzetközi politika lehetőségeivel, ezért éppen a nagyhatalmi érdekek maximális figyelembevételével próbált meg a kelet-európai helyzet konszolidálódását elősegítő kompromisszumos javaslatokat kidolgozni. Nem rajta múlt, hogy elképzelései nem válhattak valóra; a rendkívül bonyolulttá vált 1956. október végi világpolitikai helyzetben elbukott javaslatait mindenesetre azok között fogják számon tartani, amelyek nem csupán érzelmileg, hanem többé-kevésbé racionálisan is megalapozottak voltak, így az amerikai vezetés rendelkezésére álló kétségtelenül szűk politikai mozgástérben is érdemesek lettek volna a megmértetésre.

Az elnök leszerelési tanácsadójának, Harold E. Stassennek a feljegyzése

1956. október 29.

Feltételezve, hogy Magyarországon továbbra is határozott és jelentős mértékű ellenállásra számíthatunk, ugyanakkor az országban továbbra is szovjet csapatok tartózkodnak, az Egyesült Államoknak meg kellene fontolnia, melyek azok a lépések, amelyek a leginkább előmozdíthatnák a szovjet csapatok Magyarországról történő kivonását, valamint új kormány megalakulását az országban.

Egy leszereléssel kapcsolatos javaslat elősegíthetné ezeket a célkitűzéseket.

Azzal egyidejűleg, hogy az ENSZ-ben és a világ közvéleménye előtt továbbra is határozottan fellépünk a szovjet csapatok magyarországi beavatkozása ellen, az Egyesült Államok közvetlen vagy közvetett csatornákon jelezhetné, hogy amennyiben a Szovjetunió visszavonná csapatait Magyarországról a saját határai mögé, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia szintén kivonnák Nyugat-Európában állomásozó csapataik egy meghatározott részét, amelynek nagyságát megközelítőleg az október 23. előtt Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok létszáma alapján állapítanák meg. Az Egyesült Államok egyúttal beleegyezne, hogy Magyarország Ausztriához hasonló független állami státust kapjon, beleértve, hogy az ország területén nem lennének amerikai csapatok, illetve támaszpontok, és az ország nem csatlakozna a NATO-hoz.

Az amerikai politikának ez a lépése megfelelné a magyar nép elvárásainak, egyúttal növelné a szovjet csapatok kivonására irányuló nyomást, ugyanakkor a szovjetek számára is elfogadható formai megoldást jelentene a visszavonulásra. Ennek a politikának a legfőbb célja az lenne, hogy eltántorítsa a szovjeteket egy olyan lehetséges döntéstől, amely a sztálinista politika könyörtelen visszaállítása következtében újra megerősítené a szovjet erőket Magyarországon.

Ezt az amerikai kezdeményezést a világ közvéleménye is egyértelműen üdvözlölné, és ha a szovjetek elutasítanák, az kedvező légkört teremtene ahhoz, hogy az ellenálló erők számára esetleg közvetlen vagy közvetett úton élelmiszer- és egyéb ellátmányt küldjünk.

Hammarskjöld ENSZ-főtitkár az amerikaiak részvétele nélkül kipuhathatná, hogy egy ilyen kezdeményezés milyen fogadtatásban részesülne, másik megoldásként Tito közvetítését lehetne kérni, vagy pedig a javaslattal közvetlenül a szovjetekhez kell fordulni.

Az amerikai termonukleáris fegyverek és nagy hatótávolságú ütőerő fejlődése, valamint a Spanyolországban és más távolabbi területeken épülő támaszpontok megakadályoznák, hogy egy ilyen lépés következtében bármiféle hatalmi vákuum keletkezék, ugyanakkor az Európában állomásozó amerikai csapatok kisebb mértékű csökkentése enyhítené a fizetési egyensúllyal kapcsolatos problémáinkat, és könnyítene a költségvetésen is.

Javaslatunk vonzó lehet Zsukov számára, aki minden bizonnyal nem szívesen küldi a Vörös Hadsereg egyre nagyobb erőit a Balkánra, hogy féken tartsa a helyi lakosságot. Abban az esetben viszont, ha az ő belső ellenzéke annak veszélyével érvel, hogy Magyarországon amerikai támaszpontok létesülhetnek, továbbá hogy ezek a balkáni országok a NATO-hoz csatlakoznának, Zsukov aligha lenne képes a balkáni csapatnövelést megakadályozni.

Jegyzetek

1. A három nyugati nagyhatalomnak a magyar kérdéssel kapcsolatos titkos tárgyalásairól lásd: Békés Csaba: A BRIT KORMÁNY ÉS AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM. In: ÉVKONYV, 1992. 1956-os Intézet, Bp. 19–38. o. Uő: A MAGYAR KÉRDÉS AZ ENSZ-BEN ÉS A NYUGATI NAGYHATALMAK TITKOS TÁRGYALÁSAI (1956. OKTÓBER 28.–NOVEMBER 4.). BRIT DIPLOMÁCIAI DOKUMENTUMOK. In: ÉVKONYV, 1993. 1956-os Intézet, Bp. – A magyar forradalommal kapcsolatos amerikai politikáról általában lásd: John C. Campbell: AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KORMÁNYA ÉS A MAGYAR FORRADALOM. *Világosság* XXXII. évf. 1991. 10. sz. 739–749. o.
2. FOREIGN RELATIONS OF THE UNITED STATES, 1955–1957. Vol. XXV. Eastern Europe (a továbbiakban FRUS 1955–1957), United States Government Printing Office Washington, 1990.
3. D. D. Eisenhower Library, Abeline, Kansas, White House Office, NSC Staff, OCB Central Files Series, Box 34
4. Lásd az 1. sz. jegyzetet
5. FRUS 1955–1957. Vol. XXV. 295–299. o.
6. Uo. 305. o.
7. Uo.
8. Uo. 305–306. o.
9. Uo. 306–309. o.
10. Uo. 318. o.
11. Az előterjesztésnek az amerikai diplomáciai okmánytárban közölt szövegéből ez a rész több más ponttal együtt kimaradt, mivel a dokumentum egyelőre csak részben áll a kutatók rendelkezésére. (FRUS 1955–1957. Vol. XXV. 354–358. o.) A Vezérkar Főnökök Egyesített Bizottságának az elaborátumról készített véleményezéséből azonban kiderül, hogy a dokumentum 20. pontja lényegében a fent vázolt tervvel azonos csapatkivonási javaslatot tartalmazott (National Archives, Washington D. C. RG 218, Joint Chiefs of Staff, Central Decimal File Box 28.).
12. FRUS Vol. XXV. 358. o.
13. Bibó István: BÉKESZERZŐDÉS ÉS DEMOKRÁCIA. *Válasz*, 1946. október.